

HEILIG HARTKERK MAARSSSEN

EEN NIEUWE BLIKVANGER Tijdens de Reformatie werd de rooms-katholieke kerk aan de Kerkweg onteigend en overgedragen aan de gereformeerde gemeenschap. Lange tijd werden de katholieke erediensten in particuliere huizen gehouden, uit veiligheidsoverwegingen op een steeds wisselend adres. Vanaf 1680 werd er een vaste schuilkerk in Maarssenbroek ingericht. Ondanks het verbod van het rooms-katholieke geloof werd er rond 1755 aan de Straatweg, tegenover het huidige gemeentehuis Goudenstein, een nieuwe houten kerk gebouwd. Hoewel de katholieken in de negentiende eeuw het recht kregen om eigen kerken te bouwen, bleef de Straatwegkerk nog een tijd in gebruik. In 1882 verstrekte paus Leo XIII aan pastoor Johannes Essink een machtiging om geld uit een erfenis te besteden aan de bouw van een nieuwe kerk. Een jaar later kocht het kerkbestuur de grond aan van logement De Eenhoorn op een perceel dat grensde aan de Vecht en de Breedstraat, een prachtige locatie midden in het centrum van Maarssen. De katholieken hadden zich geen centralere en beter zichtbare plek kunnen wensen.

EN WIE GAAT DAT BETALEN? De machtiging en goedkeuring tot het ontwerpen van een kerk en pastorie werden in november 1883 afgegeven. Enkele maanden later vond de openbare aanbesteding plaats. Aannemer Lambertus de Bont uit Bussum was de laagste inschrijver en kon het jaar erop met de bouw van de door Tepe ontworpen kerk beginnen. Het werd een groot formaat kruisbasiliek met 700 zitplaatsen. Een kruisbasiliek heeft lagere, vaak smalle zijbeuken, waardoor er een rij ramen, de

BOUWJAAR 1885 LOCATIE BREEDSTRAAT 3 3603 BA MAARSSSEN

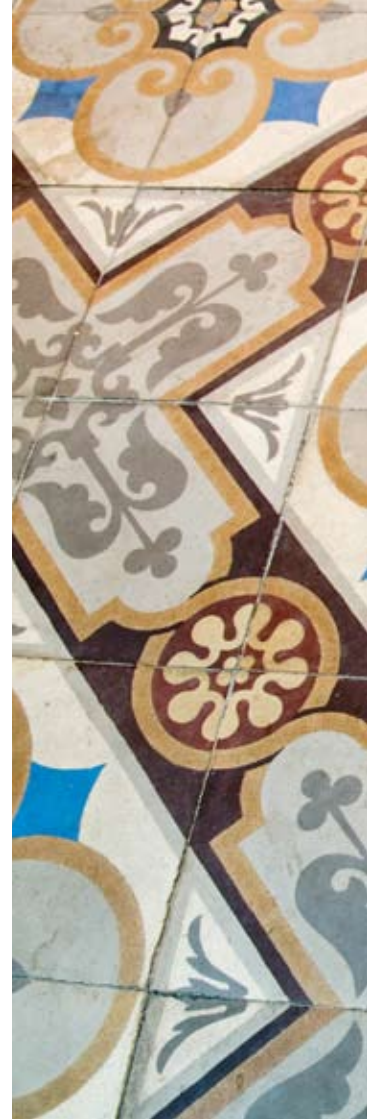
INFORMATIE 0346 561277 OPENINGSTIJDEN OP AFSpraak

zogenaamde lichtbeuk, in de hoger oplopende muren van het schip kon worden aangebracht. Door een transept, een dwarsarm, net voor het koor het schip te laten kruisen, krijgt de plattegrond van de kerk een de vorm van een Latijns kruis.

Tepe's leerlingen en medewerkers G.A. Ebbers en J. van Kesteren hielden toezicht tijdens de bouw. De oude kerken en pastorie werden gesloopt en een aantal bomen werd verkocht om geld voor de bouw bijeen te brengen. Op verschillende manieren werd gepoogd de begroting rond te krijgen. Het kerkbestuur gebruikte bijvoorbeeld de huuropbrengst van zijn hofsteden Molensteyn en Endelhoven voor de nieuwbouw. Ebbers vervaardigde een mooie tekening van de nieuwe kerk, die onder de parochianen werd verspreid om ze tot een geldelijke bijdrage te bewegen. Het enthousiasme was lauw, want er kwam van de zijde der gelovigen slechts een gering bedrag binnen. Evenals veel andere pastoors was pastoor Essink daarom genoodzaakt zelf financieel een flinke ader te laten voor de bouw van 'zijn' nieuwe kerk.

Een jaar na de eerste steenlegging vond de wijding van de kerk plaats en kon hij in gebruik worden genomen. De patroonheilige van de oorspronkelijke parochie was St. Pancratius, maar pastoor Essink had toestemming gegeven om de nieuwe kerk te wijden aan het Heilig Hart. Van de verering van St. Pancratius werd nauwelijks meer werk gemaakt, was zijn uitleg, onder andere omdat diens feestdag in de week van kermis viel. Een tweede aanleiding voor deze wisseling was de grote vlucht die de devotie voor het Goddelijk Hart in de tweede helft van de negentiende eeuw nam. St. Pancratius bleef wel medepatroon.

GEEN BRODEN MAAR ROZEN Door zijn centrale ligging en de hoog oprijzende toren en middenschip past de kerk van Tepe prachtig in het dorpsbeeld van Maarssen. Tepe verborg de luchtbogen van het middenschip van zijn kerken vaak in het dak van de zijbeuken zodat er strikt genomen sprake is van schraagbogen. Hier zijn ze echter in het zicht gelaten, waardoor de kerk een grootse indruk maakt. De toren wordt ondersteund door haaks geplaatste steunberen en heeft in iedere geleding drie nissen met baksteen tracerings. De transeptarmen hebben een driedzijdige afsluiting. De verdere opzet van de kerk is min of meer gelijk aan de meeste van de kerken die in dit boek aan de orde komen. De hoofdingang bevindt zich onder de toren, met aan de noordzijde een doopkapel. Het noordelijke

nevenkoor is ingericht als Mariakapel en het zuidelijke is gewijd aan St. Elisabeth en St. Franciscus van Assisi.

De glas-in-loodramen in het koor, met onder andere een voorstelling van de Aanbidding van de drie Koningen, en de ramen in de doopkapel, zijn vervaardigd door Heinrich Geuer. Dat geldt ook voor de prachtige ramen in het zuidelijke nevenkoor. In het middelste raam staat St. Elisabeth (1207-1231) afgebeeld als koningin met een kroon op het hoofd, rozen in haar mantel en een bedelaar aan haar voeten. Tegen de wil van haar echtgenoot (Lodewijk IV van Thüringen) in deelde zij brood uit aan de armen. Toen Lodewijk haar probeerde te betrappen en zij haar schort moest openen, bleken de broden wonderbaarlijk te zijn vervangen door rozen. Na de dood van haar man trad ze toe tot de orde van Franciscus van Assisi en wijdde haar leven aan het verzorgen van zieken. Tot in de twintigste eeuw werden honderden hospitalen naar haar genoemd.

‘HINDERLIJK SLECHT’ Tepe paste over de kruising kruisribgewelven toe en boven het koor stergewelven, die kleurrijk werden beschilderd. Het interieur werd bij oplevering niet door iedereen even mooi gevonden. Vooral de schilderijen kregen kritiek te verduren. In zijn lijkige boek over de katholieke kerken in Nederland uitte de Amsterdammer Jan Kalf wel vaker kritiek op de polychromering in kerken van Tepe, maar dit keer was hij wel erg negatief. Hij schreef dat het interieur te lijden had van ‘een ongehoorlijk leelijke beschildering, hard en ordinair van kleur en, vooral in de figurale gedeelten, hinderlijk slecht van tekening’.

De tegelvloeren in het koor en beide nevenaltaren hebben mooie printen. Zij worden afgewisseld met een granitovloer in het middenschip en de zijbeuken. Dit is een verrassend modern materiaalgebruik voor een kerk van Tepe en het Bernulphusgilde en dateert misschien niet uit de bouwtijd. Het orgel dateert nog uit de tijd van de kerk aan de Straatweg. Daar werd in 1835 een nieuw orgel in gebruik genomen, dat gebouwd was door Henricus Dominicus Lindsen, een bekende orgelmaker uit Utrecht. Het Lindsen-orgel verhuisde mee naar de nieuwe Heilig Hartkerk en kreeg een plekje op de koorzolder in de toren. In de jaren tachtig werd het orgel gerestaureerd en kreeg het haar huidige plek naast het altaar.

'NU SIEREN VERFIJNDE RANKEN EN BLOEMMOTIEVEN
DE HOEKEN VAN DE GEWELFVLAKKEN'

Een deel van de oorspronkelijke inventaris en polychromie zijn verwijderd. In de jaren dertig maakte kerkschilder A. Waterkamp uit Zwolle ontwerpen voor een nieuwe beschildering. De schilderijen in het interieur verkeerde in de jaren vijftig in belabberde staat en werden op enthousiaste wijze door parochianen en schoolkinderen met witte verf overschilderd. Het hele interieur onderging in die tijd een 'opknabbeurt'. Geheel volgens de moderne liturgische opvattingen werd het altaar in de viering, de kruising tussen het schip en de zijbeuken, opgesteld. De liturgische handelingen die de priester op het altaartafel verrichtte, konden zo beter door de kerkgangers worden gadeslagen. Het oorspronkelijke altaar, de preekstoel en communiebank, allemaal afkomstig uit het atelier van Mengelberg, werden verwijderd of elders opgeslagen. Enkele jaren later werd een deel van deze ingrepen weer teruggedraaid. Reliëfs van het hoogaltaar en de preekstoel werden weer teruggebracht en een deel van de neogotische schilderijen werden hersteld. In de toren is sinds 1979 een carillon aanwezig.

Enkele jaren geleden vond er een grootscheepse restauratie plaats van zowel het in- als het exterior, deels gefinancierd door de 'Kanjer' regeling van Monumentenzorg, een subsidie voor grootschalige monumenten. Onder leiding van restauratiearchitect Paul van Vliet werden onder andere de torenspits recht gezet, het leien dak vernieuwd, het metselwerk hersteld, de oude glas-in-loodramen gerepareerd en nieuwe ramen in de zijbeuken geplaatst. In het interieur werden het orgel en een deel het schilderwerk gerestaureerd. Nu sieren verfijnde ranken en bloemmotieven de hoeken van de gewelfvlakken. Op enkele rode en blauwe banden op de gewelfribben en zuilen na is het interieur zeer licht van kleur gehouden. Ook de vloeren die te lijden hadden gehad onder de verplaatsing van het altaar zijn hersteld.

PASTOOR ARIËNS Het logement De Eenhoorn deed nog negen jaar dienst als pastorie tot in 1893 de huidige pastorie werd gebouwd naar ontwerp van J. van Kesteren, de leerling en medewerker van Tepe. De entree bevindt zich in een lagere aanbouw, die eveneens toegang tot de kerk verschaft. Van 1908 tot 1926 nam de befaamde pastoor Alphons Ariëns zijn intrek in de pastorie. Een deel van zijn opleiding theologie had Ariëns genoten aan het aartsbisschoppelijk seminarie in Rijsenburg. In zijn voormalige parochie in Enschede had hij aan de bakermat gestaan van de katholieke arbeidersvereniging. In Maarssen zette hij zich in voor de katholieke vrouwenbond, die haar werkerrein had op het gebied

van meisjesbescherming, huishoudonderwijs, wijkverpleging en stimulering van de intellectuele belangstelling en ontplooiing van katholieke vrouwen én bovenal de bestrijding van drankmisbruik en kindersterfte. Na zijn overlijden in 1928 te Amersfoort werd pastoor Ariëns in Maarsseuven begraven. Bij zijn priesterwijding in 1882 had hij van zijn familie een door edelsmid Jan Brom vervaardigde kelk aangeboden gekregen. Tijdens zijn veertigjarig jubileum als priester kreeg hij deze miskelk, die hij in Enschede wegens financiële nood had moeten verkopen, van de parochie opnieuw als cadeau aangeboden. De kelk staat nog altijd in een nis in de zuidelijke transeptarm opgesteld.

HOOGTEPUNTEN

- 1 De kelk van Ariëns, vervaardigd door Jan Brom in 1882
- 2 Doopvont in de doopkapel
- 3 Tegelvloeren in het priesterkoor
- 4 Glas-in-loodraam van St. Elisabeth
- 5 Lindsen orgel uit 1853
- 6 Hekwerk rond pastorie en kerk

